

CZU: 159.922.7:37.015.3

REPERE PSIHOPEDAGOGICE DE FORMARE A ATITUDINILOR DE ÎNVĂȚARE LA ELEVI

Alexandra NOUR

Universitatea de Stat din Tiraspol

În articol este abordat conceptul privind formarea atitudinilor de învățare ca o construcție complexă de reacții cognitive, afective, comportamentale ale elevului, axate pe comprehensiune, pe experiența de viață, pe interes și motivație, pe convingeri, toate acestea orientând subiectul spre un anumit comportament vizavi de obiectul cercetat.

Cuvinte-cheie: atitudini, atitudini de învățare, reacții cognitive, afective și comportamentale, învățare, dimensiuni ale învățării.

PSYCHO-PEDAGOGICAL LANDMARKS IN THE FORMATION OF PUPILS' ATTITUDES TOWARDS LEARNING

The article involves a problem of forming attitudes of learning as a complex construction of cognitive, affective, behavioral reactions of the pupil, based on comprehension, on life experience, on interest and motivation, on beliefs, all by directing the subject towards a certain behavior towards the investigated object.

Keywords: attitudes, learning attitudes, cognitive, affective, behavioral reactions, learning, learning dimensions.

Introducere

Problema vizând formarea atitudinilor de învățare la elevi a prezentat întotdeauna un subiect important în abordările specialiștilor din pedagogie și psihologie. În prezent, poate mai mult ca oricând, este necesar să ne îndreptăm atenția spre acest fenomen, luând în considerare schimbările ce au loc în societatea modernă, care au un impact deosebit asupra dezvoltării personalității. Se atestă un moment extrem de important, acela că învățarea este un proces continuu și formarea atitudinilor de învățare, a dorinței de a achiziționa o nouă experiență devine o necesitate primordială și mereu actuală în contextul sociouman contemporan.

Dimensiuni ale atitudinii de învățare

În literatura de specialitate, conceptul de atitudine apare la începutul secolului XX în lucrările de psihologie experimentală germană, dar cu un sens diferit de cel al simțului comun, și anume – cu cel de postură, făcând astfel trimiteri, într-o manieră schematică, la influența dispozițiilor mentale ale subiecților asupra comportamentelor acestora. În același timp, în SUA, noțiunea de atitudine este utilizată în cercetările sociologice și psihologice, mai ales pentru explicarea conduitelor sociale și a orientărilor lor. Prin atitudine se înțelege o dispoziție internă a individului, prin care se subînțelege percepția sa și reacțiile sale față de un obiect sau un eveniment. S-au propus mai multe definiții ale atitudinii, însă prima larg cunoscută definiție riguroasă a acestui concept a fost propusă de G.Allport, care afirmă că atitudinea este o stare mentală și neuropsihologică de pregătire a răspunsului, organizată prin experiență de către subiect, exercitând o influență directivă sau dinamică asupra răspunsului său față de toate obiectele și toate situațiile la care se raportează [1]. Această definiție sugerează ideea că atitudinile ar constitui mai multe elemente:

a) este o experiență personală cu un substrat neuro-biologic și nu poate fi măsurată decât într-o manieră indirectă, prin manifestările comportamentale sau psihofiziologice;

b) atitudinile constituie un ansamblu de elemente cognitive relative la un obiect cărora le sunt asociate evaluări (afecte) pozitive sau negative;

c) atitudinile sunt precursorile comportamentului și factori importanți în reglarea acestuia.

Prin urmare, atitudinea este poziția internă pe care o adoptăm față de o situație socială sau față de o persoană și ea este cea care determină modul în care vom răspunde sau acționa.

O atitudine are semnificație numai în relație cu unele valori. În acest context, putem afirma că atitudinea este o stare mintală a individului, orientată de o valoare, fiind „duplicatul valorii sociale” [2]. Atitudinea este o predispoziție a individului față de aprecierea unui obiect, a simbolului acestuia sau a unui aspect al lumii, ca fiind pozitivă sau negativă. Opinia este expresia verbală a atitudinii, însă aceasta din urmă se poate exprima

și în comportamentul nonverbal. Atitudinile cuprind elemente afective – sentimente generale de simpatie sau antipatie și cognitive – care reflectă obiectul atitudinii, caracteristicile lui, legăturile cu alte obiecte [3]. Obiectul atitudinii este reprezentat în memorie prin trei elemente:

- o etichetă, împreună cu regulile de aplicare a ei;
- o evaluare;
- o structură a cunoașterii.

Așadar, atitudinea exprimă poziția pe care o adoptă o persoană față de sistemul de valori, norme, principii existente în societate. Ea exprimă modalitatea de articulare specifică a persoanei la ansamblul vieții și activității sociale. Atitudinile se constituie pe baza unui proces de analiză–interpretare a conținutului și a semnificației fenomenelor, evenimentelor și componentelor structurii socioculturale date și se finalizează prin exprimarea unei opțiuni și a unei poziții în raport cu ele. Exprimând modul în care se realizează integrarea semnificațiilor și valorilor socioumane în structura individuală a personalității, atitudinile fac parte din grupul celor mai importanți factori de reglare a comportamentului uman. Ele fac joncțiunea între nivelul conceptual-interpretativ al conștiinței și nivelul motivațional preferențial. Însa, ceea ce trebuie relevat în mod deosebit este faptul că atitudinea constituie o componentă structurală fundamentală a personalității. Ea formează acel invariant profund intențional al persoanei – de poziție favorabilă sau nefavorabilă, pozitivă sau negativă, în raport cu anumite procese [4].

În baza celor expuse se face evident faptul că procesul inițial de formare a calităților personalității umane este strâns legat de momentul cristalizării conștiinței de sine, a imaginii de sine, care presupune aprecierea critică a propriilor conduite, a propriilor dorințe și plăceri, prin compararea cu lumea exterioară. Imaginea de sine este filtru interior dintre persoană și lumea înconjurătoare, prin care individul privește și evaluează viața și realizările sale. Ea implică: *motivația*, *percepția* și *atitudinile* față de oameni și față de lucruri. Calea spre o imagine adecvată de sine începe cu înțelegerea unora dintre nevoile de bază ale omului, ca ființă umană: sentimentul apartenenței, al valorii de sine și al importanței.

Nivelul și gradul de dezvoltare a personalității este determinat de nivelul de dezvoltare a atitudinilor esențiale și dominate din viața ei. Atitudinile trăite de subiectul activității educaționale sunt orientate spre autoanalizarea personalității. Ele sunt orientate spre satisfacerea nevoilor și intereselor personalității [5]. Obiectul intereselor servește și ca obiect al atitudinilor. Fiecărui tip de activitate socială îi corespunde un anumit tip adecvat de atitudine, deci procesului de învățare îi corespund atitudinile de învățare. Această relație poartă caracter relativ și, în raport cu anumite procese, are următoarele însușiri specifice:

a) atitudinile au însușirea de a anticipa viața socială sau propriu-zisă a personalității, deci au caracter anticipativ;

b) ele pot fi orientate spre trecutul/istoricul vieții sociale a personalității. În unele cazuri poate avea loc frânarea sau stoparea procesului de creare, formare și dezvoltare a noi atitudini în raport cu schimbarea, dezvoltarea activităților de viață ale personalității;

c) dezvoltarea concomitentă, sincronă a atitudinilor și activităților de viață socioumane ale personalității [6].

Astfel, s-ar putea menționa că atitudinile sunt stări interne, prezentând anumite structuri cognitiv-perceptive și cognitiv-logice, afective și volitive, formate la confluența dintre motivele personale și influența de stimuluri din ambianță; predispoziții spre anumite comportamente, reieșind din experiența și motivația personală și în conformitate cu solicitarea mediului social.

Formarea atitudinilor se bazează pe experiența deținută în legătură cu obiectul, pe experiența directă a elevului. Acesta își construiește o percepție a obiectului și își va forma o anumită atitudine [2]. De aceea, primele impresii sunt importante, întrucât influențează modul de învățare ulterioară. Tocmai din acest motiv pedagogul la prima sa întâlnire cu elevii trebuie să se comporte în așa fel încât să determine formarea unor atitudini pozitive față de învățare, cunoaștere. Experiența poate fi și indirectă: recomandările și comunicarea experiențelor din partea profesorilor sunt importante atunci când elevul nu are o experiență directă în legătură cu obiectul. Atitudinea se formează datorită sistemelor relaționale în care intră sau interacționează elevul. Modul în care este perceput obiectul este influențat de caracteristicile stabile ale elevului (personalitate, inteligență, experiență anterioară, cultură etc.) și de caracteristicile comune (starea sufletească, starea fiziologică etc.)

Așadar, pedagogii ar trebui să creeze situații în care elevii să-și cunoască nu doar limitele, care sunt firești și trebuie privite ca atare, nu însă și ca eșecuri ce implică responsabilități personale, ci și resursele. Conștientizarea limitelor și resurselor conduce la formarea unor atitudini favorabile în procesul de învățare.

Atitudinile de învățare sunt o construcție complexă de reacții cognitive, afective, comportamentale ale elevului față de învățare, axate pe comprehensiune, pe experiența de viață, pe interes și motivație, pe convingeri, toate acestea orientând subiectul spre un anumit comportament vizavi de obiectul cercetat. Se cunoaște că atitudinea reprezintă un factor și o condiție esențială în procesul de învățare, deoarece ea face ca această activitate să se producă și este raționalizatoare de efort și timp, stimulatorie pentru reușita și performanța celui care învață.

Deci, pentru a fi eficientă, învățarea trebuie însoțită nu doar de experiența cognitivă pe care o are subiectul, ci și de un suport energetic, dinamogen, orientativ. Astfel, atitudinea, care este parte componentă a personalității umane, are rolul de a orienta, organiza, activa și optimiza procesul de învățare al elevului.

Învățarea este un proces care stă la baza activității umane, iar atitudinile, ca parte componentă a structurii personalității, reprezintă o condiție internă a învățării. De aceea, atitudinile de învățare constituie sursa performanțelor școlare [7]. Orice comportament al elevului în activitatea de învățare poate fi generat de diverse motive, însă cele cognitive sunt considerate superioare și cele mai importante în procesul educațional, deoarece elevii prezintă interes față de procesul învățării, nu doar de produsul ei. Învățarea este acel proces fundamental de asimilare și integrare a noilor achiziții în contextul cunoștințelor însușite anterior, al structurilor cognitive deja existente. În concepția autorului Ausubel, învățarea implică mai multe forme: învățare prin receptare, învățare prin descoperire, învățare conștientă, învățare mecanică [5].

Învățarea prin receptare pune elevul în situația de a asimila unele informații, de a le recepționa.

Învățarea prin descoperire pune elevul în fața unui material pe care trebuie să-l cerceteze, să-l analizeze, să-l relaționeze, să-l concluzioneze.

Învățarea conștientă este învățarea de pătrundere în lumea noului, de fixare a unor stimuli pentru învățare zilnică și motivațională etc.

Învățarea mecanică este învățarea de tipul „cuvânt cu cuvânt”, incorporare non-substanțială a noilor cunoștințe în structuri cognitive. Obiceiul privind învățarea mecanică se poate corecta prin diverse exerciții ce îi va determina pe elevi să învețe corect și eficient. Elevii nu trebuie forțați într-o anumită direcție, ei trebuie ghidați să exploreze un număr variat de opțiuni educaționale și profesionale în relație cu care să-și descopere potențialul. Fiecare om este diferit și este bine așa (pentru că asta ne face speciali și unici) și fiecare copil trebuie să se descopere pe sine, chiar dacă direcțiile pe care le alege sunt diferite de ceea ce intenționează părinții pentru el. În lipsa unui dialog real, copiii, desigur, se adaptează la cerințele părinților, dar dacă un anumit domeniu nu le este potrivit, intervin mecanismele firești și normale de rezistență (pe care le dezvoltăm cu toții aunci când suntem forțați într-o direcție pe care nu ne-o dorim), iar învățarea mecanică este unul dintre ele. Multe probleme pot fi rezolvate prin dialog înainte de a se agrava. E nevoie să le explicăm elevilor ce este învățarea reală și care sunt beneficiile ei, că învățarea nu trebuie să fie dificilă; există astăzi tehnici și metode de învățare eficientă care facilitează învățarea și o fac plăcută și mai ușoară. Pentru a realiza învățarea conștientă și prin descoperire e necesar să se recurgă la exemple, să se abordeze problema din unghiuri diferite, să se prezinte informații noi, să se interpreteze diverse aspecte ale subiectului, să se redefinească anumite aspecte ale celor învățate, venindu-se cu perspective noi asupra subiectului.

Învățarea realizată eficient contribuie la formarea atitudinilor pozitive atunci când se respectă dimensiunea cognitivă a acestui proces, ce ilustrează nevoia individului de a face schimb de informații cu mediul și necesitatea lui de a se înțelege pe sine, pe alții și lumea în care trăiește. Învățarea este centrată în jurul trebuinței de a cunoaște și de a înțelege informațiile cuprinse în diverse sarcini, de a descoperi noi cunoștințe și a le stăpâni, de a formula și rezolva probleme – toate dând naștere la impulsuri. Atitudinile de învățare se axează pe impulsul cognitiv, care are la bază curiozitatea epistemică și se bazează pe necesitatea de a stăpâni noi informații, de a soluționa diverse probleme din viața de zi cu zi. Datorită impulsului cognitiv, elevul este implicat în diverse sarcini didactice cu grad diferit de complexitate.

Dimensiunea comportamentală a învățării reliefează aspectul dinamic, reglator, direcționează conduita elevilor. Realizarea acestei dimensiuni duce la dezvoltarea potențialului elevilor, care este structurat de scopuri și necesități distribuite ierarhic, iar prin extindere – de planuri și acțiuni. Această dimensiune generează impulsuri de afirmare a eului, care sunt orientate spre obținerea unui randament școlar ridicat, deoarece asigură elevului un anumit prestigiu în cadrul grupului școlar. Aprecierea pozitivă din partea pedagogilor, colegilor satisface trebuința afirmării eului, de asemenea produce în conștiința elevului sentimentul eficienței personale.

În formarea atitudinilor de învățare la elevi e necesar să se realizeze și dimensiunea socioculturală a învățării, ce reflectă nevoia de funcționare socială optimă asigurată prin prisma mai multor trebuințe: de interacțiune, de acceptare, de aprobare, de participare angajată în activități de grup, de o anumită poziție apreciată în grup, de relații armonioase, de implicare civică, de acceptare a diferențelor psihologice, culturale. Această dimensiune presupune impulsul de afiliere, care constă în nevoia de a obține aprobarea, prețuirea, afecțiunea unor persoane importante, cum ar putea fi: părinții, profesorii, colegii. Această trebuință este orientată spre acceptarea și aprobarea venită din partea celor cu care se identifică elevul [8].

Toate cele trei dimensiuni ale atitudinilor de învățare se manifestă în mod individual la elevi și, de asemenea, pot varia în funcție de vârstă. De exemplu, pentru elevii din clasele a doua și a treia este specifică trebuința de afiliere; astfel, elevii se străduiesc să obțină rezultate bune la învățatură pentru a-și mulțumi părinții, învățătorii, colegii. Elevii din clasele a patra manifestă mai mult impulsul de afirmare a eului ce le oferă un anumit statut în cadrul grupului de elevi.

Din cele relatate putem afirma, cu certitudine, că atitudinile de învățare se dobândesc în procesul de cunoaștere prin interacțiunea cu grupul social și în contextul unor evenimente sau situații de învățare. Atitudinea constituie un obiect al învățării și schimbării. Achiziționarea atitudinilor de învățare se realizează prin contactul direct cu acest proces, prin interacțiunea cu grupul de elevi ce dețin o atitudine pozitivă față de învățare, prin valorificarea experienței sociale, prin dezvoltarea cognitivă.

Concluzii

Atitudinea față de învățare reprezintă o formațiune integră complexă, care se formează pe parcursul întregii vieți a persoanei. La fiecare etapă a acestui proces atitudinile reprezintă un tot, o totalitate de cunoștințe, emoții și experiență practică. Ele fac parte din viața noastră, ne dirijează în multe cazuri comportamentul și constituie elementul indispensabil al procesului de învățare.

Atitudinile de învățare se formează datorită sistemelor relaționale în care se află elevul: în relația cu valorile care se exprimă în atitudini, în baza experienței directe și indirecte deținute în legătură cu procesul dat. Ele exprimă o modalitate de raportare la acest proces și implică reacții afective, comportamentale, cognitive. Pentru a forma atitudini de învățare la elevi în procesul educational, trebuie respectate anumite reguli: utilizarea experienței anterioare a elevilor în procesul de învățare; luarea în considerare a factorilor psihologici ce influențează formarea acestor atitudini; inducerea valorilor sociale, a normelor de conduită ș.a.

Referințe:

1. ALLPORT, G. *Structura și dezvoltarea personalității* (trad. Herseni I.). București: Editura Didactică și Pedagogică, 1991.
2. CALLO, T. *Pedagogia practică a atitudinilor*. Chișinău: Litera, 2014.
3. PANICO, V. Sistem și subsisteme de atitudini către activitatea de învățare și autoînvățare. În: *Analele Științifice ale Universității de Stat din Moldova. Seria „Științe socioumaniste”*. Vol.III. Chișinău: CE USM, 2002.
4. GAVRELIUC, A. *De la relațiile interpersonale la comunicarea socială. Psihologia socială și stadiile progresive ale articulării sinelui*. Iași: Polirom, 2007 <https://fsp.uvt.ro/prof-univ-dr-alin-gavreliuc-decan/> (Accesat: 02.04.2018)
5. AUSUBEL, D., ROBINSON, F.G. *Învățarea în școală. O introducere în psihologia pedagogică*. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1981.
6. PANICO, V., GUBIN, S., PANICO, D., MUNTEANU, T. *Conceptul și modelul pentru schimbare și dezvoltare a elevilor de vârstă școlară mică*. Chișinău, UST, 2011.
7. BERNAT, S.E., CHIȘ, V. *Tehnica învățării eficiente*. Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană, 1978.
8. FOCȘA-SEMIONOV, S. *Învățarea autoreglată*. Chișinău: Epigraf, 2010.

Date despre autor:

Alexandra NOUR, lector universitar, Catedra Pedagogie și Metodică Învățământului Primar, Universitatea de Stat din Tiraspol.

E-mail: nouralexandra@gmail.com

Prezentat la 16.10.2018